

au menirea să lupte cu fenomenul criminalității și să facă activitatea organelor de urmărire penală și a organelor speciale mai eficientă, mai rezultativă.

Referințe bibliografice

1. *Notă.* În Republica Moldova sistemul organelor de drept nu coincide cu cel din România. Organele de urmărire penală nu sînt incluse în organele judiciare.

2. Белкин Р. С. *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы.* Москва, 1987.

3. Gheorghiu Mihail. *Tezele generale ale tacticii criminalistice.* Chișinău: Ed. ARC, 2004.

4. Doraș Simion Gh. *Criminalistica.* Vol. II. *Elemente de tactică.* Chișinău, 1999.

5. *Dicționar Enciclopedic.* Chișinău: Ed. Cartier, 2001.

ASPECTUL SOCIOJURIDIC PRIVIND VÎRSTA PERSOANEI FIZICE CA O CONDIȚIE DE OBTINERE A STATUTULUI DE SUBIECT PASIV AL RĂSPUNDERII CONTRAVENȚIONALE

Victor GUȚULEAC,
doctor în drept, profesor universitar
Elena COMARNIȚCAIA,
master în drept

SUMMARY

In this scientific publication an attempt is undertaken to argue the decision of the national legislator on raising the age limit on delictual responsibility from 16 to 18 years from the point of view of the sociological, pedagogical, philosophical and criminological aspect.

SUMAR

În prezenta publicație științifică se încearcă să se argumenteze decizia legislatorului național cu privire la ridicarea plafonului vârstei în răspunderea contravențională de la 16 la 18 ani, avînd în vedere aspectele sociologic, pedagogic, filosofic și criminologic.

Autorii, pe paginile diverselor ediții [3; 13; 14; 15], și-au exprimat și au argumentat propria opinie cu privire la ridicarea plafonului vârstei persoanei fizice pentru a obține statut de subiect activ al contravenției și, ca urmare, subiect pasiv al răspunderii contravenționale.

Ne rămîne doar să regretăm că n-am fost auziți și toate concluziile și propunerile noastre rămîn fără atenție.

În actuala publicație, autorii încearcă, din punctul de vedere al diverselor investigații din domeniul sociologiei, psihologiei, pedagogiei și criminologiei și bazîndu-se pe indicatorii dezvoltării economice, social-culturale și demografice, să analizeze decizia legislatorului privind modificarea plafonului vârstei.

Este cunoscut faptul că oricare individ se dezvoltă din punct de

vedere mintal și spiritual odată cu dezvoltarea comunității din care el face parte.

Societățile contemporane trebuie să rezolve multiple probleme care vizează atât realizarea conformității, ordinii sociale și normative, legalității și legitimității organizațiilor și instituțiilor sociale și statele, cît și diversificarea mijloacelor de permisiune și control social, capabile să facă dezirabile și predictibile acțiunile și conduitele indivizilor în raport cu anumite valori și norme [1, p. 7].

Caracterizat ca o formă de presiune și constrîngere prin care sînt reglementate și controlate acțiunile și conduitele indivizilor, dreptul include un ansamblu de reguli sociale cu încărcătură *normativă* în conformitate cu anumite valori sociale (economice, politice, etice, religioase, culturale). Definind și evaluînd tipurile de acțiune și

comportament dintr-o societate, dreptul și normativitatea juridică au un caracter *imperativ*, stabilind ceea ce trebuie să facă indivizii angajați în anumite acțiuni sociale, prin recompensarea conduitei lor dezirabile și reprimarea celor indezirabile sau deviante.

Redefinirea modului în care societatea își creează dreptul său, dar și a felului în care acesta, la rândul lui, influențează societatea, a generat o serie de dispute teoretice între juriștii și sociologii interesați, în egală măsură, de identificarea și explicarea surselor și factorilor de evoluție a dreptului în diferite contexte sociale, istorice și culturale. Dincolo de aceste dispute, tot mai mulți autori (juriști sau sociologi) sînt de acord că dreptul trebuie redefinit prin raportarea lui la contextul social care-l determină și îl elaborează, precum și la grupurile sociale în care acesta este receptat și aplicat [1, p. 8].

Avînd menirea de a asigura coeziunea și solidaritatea grupurilor și instituțiilor, precum și conviețuirea și cooperarea dintre indivizi, dreptul contravențional, alături de alte ramuri ale sistemului de drept, reprezintă un factor important de reglementare normativă și de integrare socială. Dreptul și legislația îndeplinesc multiple funcții, principalele dintre care, în viziunea sociologului *V. Ferrari* (citat de *D. Banciu*) sînt: a) funcția de reglementare socială; b) funcția de rezolvare și tratare a conflictelor declarate; c) funcția de legitimare a puterii [1, p. 17].

Dintr-o anumită perspectivă a științei dreptului, sociologia nu poate contribui, decît într-o mică măsură, la elaborarea normelor

juridice, rolul acesteia reducîndu-se doar la descrierea, tipologia și istoria fenomenului juridic. Elaborarea și aplicarea regulilor de drept ridică însă o multitudine de probleme interesante, care se pare că nu au fost suficient aprofundate de juriști și pe care numai concepția sociologică a dreptului le poate identifica și chiar rezolva. Dacă, în prezent se admite tot mai mult teza conform căreia dreptul este și știință socială, în mod corelativ explicația regulilor și instituțiilor juridice trebuie raportată la *contextul social* în care ele sînt elaborate și aplicate.

Împărtășim opinia sociologului *Dan Banciu* [1, p. 24] potrivit căreia dreptul reprezintă opera gîndirii umane, care se manifestă, în același timp și în mod solidar atît sub formă individuală, cît și sub formă colectivă. El nu poate rămîne în "stare fluentă", ci trebuie formalizat și turnat în anumite "tipare normative", exprimare ce lasă loc intervenției tehnicienilor dreptului (legislatori, judecători, doctrinari, practicieni), dar care apelează la datele sociologice, atunci cînd elaborează și aplică regulile de drept.

La adoptarea, modificarea sau abrogarea normei juridice concrete, legislatorul *trebuie să cunoască și să țină cont de nevoile existente, aspirațiile, forțele tradiționale ale societății și grupurilor sociale, să evalueze consecințele eventuale ale regulilor elaborate, precum și incidentele secundare ale acestora*.

Elaborînd regulile de conduită în diverse domenii, inclusiv în domeniul combaterii contravențiilor, pe care trebuie să le onoreze indivizii, legislatorul, deși procedează într-o manieră generală și imper-

sonală, *este obligat să se raporteze la un sistem de valori, la ansamblul de tradiții și aspirații sociale, la starea reală de dezvoltare a societății, la situația economică, socială, culturală și demografică*.

În procesul elaborării și adoptării normelor juridice ceare prevăd posibilitatea aplicării constrîngerii statale, inclusiv a sancțiunilor contravenționale, determinării corecte a subiectului activ al contravenției, care mai apoi devine subiect pasiv al răspunderii contravenționale, un rol deosebit de important îl are stabilirea corectă a vârstei la atingerea căreia persoana fizică este aptă să conștientizeze atît acțiunile sau inacțiunile sale, cît și consecințele acestora.

După cum se știe, vîrsta nu este definită numai de caracterele biologice sau psihologice. Acestea sînt importante, fără îndoială, întrucît se referă la potențialul fizic ori creativ, la funcțiile vitale și capacitățile funcționale ale oamenilor de diferite vîrste. Dar pentru o analiză cuprinzătoare a cursului vieții, ele nu sînt suficiente [10, p. 14]. Elementele sociale, determinările și presiunile sociale sînt la fel de importante și ele explică în plus de ce vîrsta este, mai degrabă, o "stare de spirit" sau o problemă de definiție socială, decît o stare strict biologică [10, p. 14]. Vîrsta este un important *status social* și un criteriu fundamental în baza căruia indivizilor aflați în diferite etape ale cursului vieții li se atribuie diverse poziții și roluri sociale. Aceasta și datorită faptului că ea exprimă în mod sintetic calitățile fizice și psihice ale indivizilor, abilitatea sau, dimpotrivă, incapacitatea lor de a exercita roluri im-

portante pentru societate, experiențele și gradul lor de socializare, capacitatea sau incapacitatea de a-și asuma diferite responsabilități etc. [10, p. 15]. Vârsta este una dintre cele mai importante caracteristici biologice și demografice care distinge, diferențiază sau clasifică indivizii care alcătuiesc populațiile umane. Structura demografică a oricărei populații este diferențiată în funcție de o serie de indicatori, printre care sexul, originea etnică, și, nu în ultimul rând, vârsta [10, p. 17]. La fel ca și sexul sau originea etnică, vârsta nu este o problemă de opțiune a individului, ci o *caracteristică atribuită, adică o condiție dată prin naștere, prin perioada cronologică care a trecut de la această naștere.*

Spre deosebire de sex și origine etnică, vârsta este nu numai o *stare* (condiție) biologică permanentă, ci și un *proces* care continuă în tot cursul vieții, modificându-se pe măsura trecerii timpului. Un individ care trăiește suficient de mult pentru a ajunge la bătrânețe trece prin toate vârstele cronologice și, la fel ca și alți indivizi, străbate aceeași succesiune de etape de vârstă: copilărie, tinerețe, maturitate, bătrânețe.

Toată această succesiune de etape de vârste este determinată în mod generic de *procesul de îmbătrânire*, care, în viziunea sociologului *Sorin M. Rădulescu*, constă din ansamblul schimbărilor de natură fizică, psihică și socială, determinate de ciclul vieții umane. Din punct de vedere fizic, îmbătrânirea este echivalentă cu declinul treptat al corpului și al funcțiilor biologice. Din punct de vedere psihic, ea implică modificarea graduală și declinul capacităților mentale. În fine, din punct de vedere social,

îmbătrânirea constă în schimbarea percepțiilor asupra lumii, în modificarea așteptărilor celorlalți față de individul respectiv și în modificarea așteptărilor acestuia față de ceilalți indivizi. Spre deosebire de îmbătrânirea biologică și cea psihică, care implică criterii și repere suficient de precise și care pot fi măsurate sau evaluate, îmbătrânirea socială este, în cea mai mare parte, un proces de definire arbitrar cu privire la ceea ce se așteaptă sau nu se așteaptă de la indivizii de diferite vârste, la ceea ce apare adecvat sau nu apare în conduita acestora. În acest sens, limitele îmbătrânirii sociale sînt relative, deoarece variază de la o perioadă istorică la alta și de la o societate la alta, în funcție de normele și valorile sociale, de cutumele, tradițiile, obiceiurile, legile, reglementările scrise sau nescrise [10, p. 18-19].

La stabilirea vârstei, ca una dintre condițiile obținerii capacității răspunderii contravenționale, legislatorul ar trebui să ia în considerație criteriile principale de clasificare și ordonare socială a vîrstelor, fundamentate în doctrina sociologică [2; 11; 5; 16], cum ar fi: vârsta cronologică, vârsta funcțională și stadiul de viață.

Aceasta este necesar și important, deoarece, potrivit doctrinei sociologice, vârsta nu este doar o variabilă demografică sau o etapă biologică de viață, ci, după cum am menționat deja, un important criteriu și *status social*, care are următoarele funcții pentru societate:

- stabilește rolurile și pozițiile indivizilor în societate, într-un anumit moment al dezvoltării și evoluției lor în cursul vieții;
- diferențiază pozițiile de auto-

ritate, putere și prestigiu în societate;

- fixează (stabilește) anumite așteptări ale colectivității față de indivizii de diferite vârste în legătură cu anumite acțiuni sau conduite predictibile (scontate), care trebuie îndeplinite sau manifestate;

- determină anumite atitudini sau opinii despre indivizii aparținând anumitor categorii de vîrstă, generînd vehicularea unor clișee, mituri sau stereotipuri în legătură cu calitățile sau defectele lor [10, p. 35].

În procesul activității creative-legislative, la stabilirea capacității răspunderii juridice un rol important îi revine cunoașterii *procesului de socializare* a individului, aprecierii stării reale de socializare a lui.

Socializarea, la rîndul său, prezintă acel proces în cursul căruia indivizii dobîndesc cunoștințe, convingeri, atitudini, motivații și capacități necesare pentru exercitarea în bune condiții a rolurilor atribuite de către societate.

Atît dezvoltarea biologică, cît și trăsăturile psihice ale indivizilor sînt modelate de procesul socializării, care nu se oprește la copilărie, ci continuă pe tot parcursul vieții (socializarea adultului), pe măsura asumării și exercitării a noi roluri sociale și asimilării de noi experiențe. De la primele experiențe socializatoare ale copilului în cadrul familiei, școlii, grupului de prieteni și pînă la cele ale adultului, întreg procesul de socializare oferă indivizilor zestrea culturală prin intermediul căreia aceștia își pot asimila modalități specifice de gîndire, acțiune și conduită, care le asigură integrarea armonioasă în întreaga colectivitate socială și în grupurile ei distincte. Aceasta nu

înseamnă că, în cadrul acestor grupuri sau între grupuri diferite, nu pot exista și conflicte sau că socializarea determină caracterul unic al personalității fiecărui individ.

Deși procesul de socializare include o mare variabilitate culturală, manifestându-se în mod diferit de la o societate la alta, inclusiv în ceea ce privește practicile utilizate și finalitățile lor, el are un caracter de *universalitate*, întrucât orice societate trebuie să acorde o importanță fundamentală pregătirii indivizilor pentru rolurile sociale pe care ei le vor exercita în diferite etape de viață [10, p. 141].

Scopul fundamental al procesului de socializare, indiferent de etapele lui, *constă în transmiterea reperelor simbolice* (normelor și valorilor), necesare formării motivațiilor de participare la viața socială, și a capacității de a contribui activ la schimbarea socială.

Conținutul principal al oricărui proces de socializare constă în dobândirea a trei elemente principale:

- *cunoștințe* cu privire la conținutul normelor și valorilor sociale care reglează conduita;

- *capacitatea* de a pune în practică aceste cunoștințe;

- *motivația* în baza căreia individul dezvoltă acțiuni și manifestă conduite în raport cu normele și valorile asimilate [7, p. 25-28].

Procesele de socializare sînt extrem de strîns legate cu devianța, rolul cel mai important deținându-l socializarea primară. În opinia sociologului *S. Rădulescu* [10, p. 151-152], bazată pe o serie de teorii sociologice, comportamentul deviant al copiilor și tinerilor reprezintă un proces principal al orientărilor comportamentale și motivaționale, dobîndite în procesul de socializare din cadrul *fami-*

liei, școlii și grupului de prieteni.

Aceste orientări încep să se dezvolte în primii ani de viață, conturându-se mai clar în timpul perioadei școlare. Pe măsură ce copilul crește și devine adolescent, orientările sale comportamentale și motivaționale devin tot mai bine definite, avînd implicații serioase în conduitele și acțiunile sale în viața socială. Adolescența este, de fapt, acel stadiu de viață în timpul căruia tînărul pune efectiv în practică ceea ce a dobîndit în cursul procesului de socializare.

Cercetările efectuate în mai multe țări [4, p. 52-53] au arătat că aspirațiile, orientările și sentimentele de autoprețuire ale adolescenților depind, în cea mai mare măsură, de *subcultura stratului social de apartenență*, constînd din normele, valorile, stilurile de viață, concepțiile asupra societății și asupra șanselor de a accede la anumite poziții sociale.

Subcultura ce caracterizează un anumit strat social poate explica, în mare măsură, aspirațiile și concepțiile de viață ale adolescenților. Mai multe cercetări sociologice întreprinse în Occident au arătat că tinerii care aparțin straturilor sociale defavorizate sînt ghidați în conduitele și acțiunile lor de trei tipuri de orientări comportamentale:

- a) orientări *negative* față de normele și valorile subculturilor de care aparțin, prin adoptarea acelor standarde normative care aparțin subculturilor straturilor sociale favorizate. În acest sens, mulți dintre adolescenții și tinerii care provin din clasele defavorizate atribuie toate nerealizările și insuccesele lor stilului de viață al familiilor de care aparțin și ocupațiilor pe care le au propriii părinți;

- b) orientări *pozitive* față de

subcultura de apartenență, care nu stimulează însă nici mobilitatea și nici schimbarea socială. De aceea, evitînd contactele sau asocierea cu alte grupuri sau subculturi, tinerii cu asemenea orientări consideră, de obicei, lumea celor favorizați ca una amenințătoare și indezirabilă, apreciind stilurile de viață ale familiilor din care provin ca fiind pe deplin satisfăcătoare pentru aspirațiile lor;

- c) orientări *neutre* în raport cu toate normele și valorile lumii adulte și tendința de evaziune în universul grupului de prieteni, în care tinerii, care consideră lumea adulților ca fiind amenințătoare și deloc satisfăcătoare pentru aspirațiile lor, pot împărtăși același stil de viață, aceleași norme și valori [8, p. 150].

Ce tip de orientare va dezvolta minorul sau tînărul depinde de sprijinul sau, dimpotrivă, amenințarea reprezentată de diferite medii în care este socializat și de normele existente în aceste medii.

Procesul de socializare a adulților și a tinerilor este în legătură directă cu subcultura stratului social de apartenență, cu coraportul stratului favorizat și celui defavorizat al societății. Subcultura stratului favorizat al societății, cu predilecție, este una avantajoasă pentru procesul de socializare. Subcultura stratului defavorizat al societății, dimpotrivă, este dezavantajoasă pentru procesul de socializare.

În viziunea noastră, în ultimii ani ponderea stratului defavorizat în structura societății este în creștere.

Această situație poate fi explicată prin acele probleme majore care au apărut la noi în sfera economică și socială, în familie, în sistemul educațional etc.

Care este mediul în care se realizează socializarea tinerilor din Republica Moldova în ultimii ani? În ce mod se desfășoară procesul educațional al copiilor și adolescenților în sînul familiei, în condițiile școlii și grupului de prieteni? Care este nivelul procesului educațional și contribuie oare el la ridicarea nivelului de cultură generală a membrilor societății, inclusiv al culturii juridice?

În acest scop, vom apela la rezultatele unor cercetări oficiale și celor existente pe site-urile din internet, la date statistice oficiale și neoficiale.

Studiind dinamica problemelor sociale din Republica Moldova în perioada de tranziție, sociologul autohton *Nicolae Sali* subliniază că, în Republica Moldova, tranziția la economia de piață a scos în evidență o serie de probleme, acuitatea cărora a reliefat tot mai mult criza economică și socială: degradarea economiei, nivelul înalt al inflației, falimentarea întreprinderilor, creșterea șomajului etc. Măsurile întreprinse în economie, cu scopul ajustării ei la mecanismul de piață, au afectat în mod direct sectorul social. Rezultatele subașteptări, obținute în stabilizarea macroeconomiei, dar și lipsa reformelor cardinale la nivel microeconomic (întreprinderi, gospodării agricole ș.a.), au dus la aprofundarea declinului economic, sporind tot mai simțitor povara costurilor sociale suportate de populație. Criza dezvoltării umane s-a agravat, manifestîndu-se prin acumularea neliniștii și deprimării sociale, intensificarea gradului de pauperizare a populației, proliferarea sărăciei, deprecierea educației și sănătății publice [17].

Toate acestea au schimbat radi-

cal tabloul vieții sociale din Republica Moldova, care rămîne captiva subdezvoltării și în prezent se ciocnește cu o multitudine de probleme sociale, neavînd un sistem de protecție socială suficient de dezvoltat.

Pe parcursul perioadei de tranziție, s-a produs o înrăutățire considerabilă nu numai a indicatorilor economici, ci și a tuturor indicatorilor nivelului de trai și a condițiilor de viață ale populației. În acest context, efectul cumulativ al costurilor sociale ale tranziției își găsește reflectarea în Indicele Dezvoltării Umane (IDU), calculat de ONU și care înglobează o sinteză a principalilor parametri sociali (demografie, învățămînt, sănătate și standarde de viață), constituind baza analizelor comparative internaționale. Astfel, conform Indicelui Dezvoltării Umane, în conformitate cu clasamentul ONU, Republica Moldova pe parcursul anilor s-a deplasat de pe locul 75 în 1994 (locul 81 în 1995, locul 110 în 1997, locul 104 în 1999, locul 102 în 2000) spre locul 114 în 2006 în lista celor 177 de state din lume incluse în clasament [17]. Spre luna octombrie 2009, Republica Moldova s-a deplasat pe locul 117 din 182 de state din lume [18]; capitala republicii, Chișinău, se situează pe locul 76 în Europa și pe locul 195 în lume după costul vieții în orașe, potrivit unui studiu efectuat de Compania "ECA Internațional" [19].

Înrăutățirea considerabilă nu doar a indicatorilor economici, ci și a tuturor indicatorilor nivelului de trai, a condițiilor de viață ale populației au favorizat migrația cetățenilor Republicii Moldova cu toate consecințele specifice acestui proces.

În prezent există mai multe estimări cu referire la numărul migranților din Republica Moldova. Cercetările internaționale, sursele oficiale, precum și cele neoficiale prezintă cifre care balansează între 300 de mii și 1 milion [20]. Un studiu recent al Organizației Internaționale pentru Migrație relevă cifra de 567000, fiecare a patra gospodărie avînd un membru sau mai mulți plecați în străinătate [20].

Cei care pleacă în căutarea unui cîștig mai mare sau a unor oportunități mai bune sînt, în special, persoane tinere (70% au vîrsta pînă la 40 de ani). Majoritatea lor au un anumit nivel de instruire (profesională, studii universitare) și numai 10% nu au nici o pregătire profesională [20].

În dezvoltarea continuă a societății procesul migrațional produce atît efecte pozitive, cît și negative, care trebuie privite și analizate sub diverse aspecte: politic, economic, social etc. Noi ne vom referi numai la ultimele două aspecte.

Efectul economic. Un factor determinant al emigrării se referă la calitatea vieții migrantului. Aici se include: venitul, locul de muncă și perspectivele pe care le oferă acesta, nivelul de trai ș.a. Totodată, cîștigurile mari de peste hotare determină decizia de a pleca în alte state. La prima vedere, remitențele (banii și alte bunuri pe care migranții le trimit acasă) au un rol pozitiv, contribuind la ridicarea nivelului de trai al familiei migrantului (achiziționarea mărfurilor de consum, procurarea de locuințe, investirea în educația copiilor, mai rar în afaceri). Pe termen lung însă remitențele produc efecte negative: susținerea artificială a valutei naționale, scăderea exporturilor și indecizia guvernului

lui de a implementa reforme economice structurale etc. [20].

Un aspect negativ al emigrării este "exodul creierelor", ce se caracterizează prin plecarea peste hotare a cadrelor înalt calificate. Astfel, Statul care investește în educația acestora nu are de beneficiat. Deși în literatura de specialitate s-a încercat să se argumenteze că "pierderea" este compensată de sumele mari de bani trimise acasă, această legătură nu a fost demonstrată. Adesea migranții optează pentru reîntregirea familiei, bucurându-se de o serie de avantaje în statul de destinație. Un fenomen și mai grav vizează persoanele care își pierd aceste calificări, angajându-se la munci nepotrivite formației lor. De asemenea, plecarea celor cu o anumită pregătire poate conduce la o insuficiență a personalului dintr-un anumit sector de pe piața muncii a statului de origine. Cifrele alarmante ne confirmă această situație: în anii 2000-2004, 36.000 de medici au părăsit sistemul de sănătate, iar 28.000 de cadre didactice au plecat din sistemul de învățământ [20]. Aproape $\frac{3}{4}$ din cei care lucrează peste hotare au activat în medicină, învățământ, agricultură, construcții. Este, de asemenea, adevărat că după întoarcerea migranților, statele de origine pot beneficia de deprinderile dobândite peste hotare, însă date reale și confirmate despre acest fapt nu sînt încă disponibile.

Efectul social. Cel mai evident efect social al migrației, în special al celei ilegale, este *traficul de ființe umane*. Nu ne referim numai la traficul în scopul exploatării sexuale, dar și la traficul în scopul exploatării muncii forțate. Consecințele sînt devastatoare, atît pen-

tru societate, cît și pentru persoana traficată, care poate fi marginalizată, rămînînd cu sechele. Reintegrarea ei în comunitate nu poate fi garantată în toate cazurile.

Un alt efect negativ este *separarea familiilor*, avîndu-se în vedere modificarea structurii, dinamicii și funcționalității acesteia. Ca suport al afirmațiilor poate fi invocată rata scăzută a nașterilor (unei femei din Moldova îi revine 1,7 nașteri), rata înaltă a divorțurilor și faptul că majoritatea emigranților sînt tineri, la vîrsta fertilității. Un studiu al UNFPA arată că în cazul în care situația prezentă va persista, populația Republicii Moldova va scădea cu 20% în următorii 50 de ani.

O consecință directă a fenomenului migrației cu impact negativ asupra generației viitoare este creșterea numărului de minori ai căror părinți sînt plecați la muncă peste hotare. Potrivit datelor statistice, dinamica numărului copiilor de vîrstă școlară cu părinți plecați la muncă peste hotare este următoarea: anul 2006 – un părinte plecat – 64596, ambii părinți plecați – 29498, în total – 94094; anul 2007 respectiv: 69136, 30411, 99547; anul 2008 – 77557, 32939, 110496 [21].

Potrivit rezultatelor altui studiu sociologic, ca urmare a fenomenului migrației:

- fiecare al cincilea copil de vîrstă preșcolară are un părinte plecat peste hotare;

- fiecare al treilea copil de vîrstă școlară crește fără ambii părinți;

- jumătate din delictele juvenile sînt comise de tineri lăsați fără supravegherea părintească [22].

Același sondaj constată că la începutul lunii aprilie 2010, ca rezultat al migrației de muncă, din

numărul total de copii au rămas fără supravegherea părinților circa 84207 copii de vîrstă școlară (7-18 ani). Dintre aceștia, două treimi (66%) sînt copii cu un părinte plecat, iar o treime (34%) – cu ambii părinți plecați peste hotare [22].

Plecarea părinților este dictată de dorința de a le asigura copiilor un viitor mai bun. Cu toate acestea, riscurile la care sînt expuși copiii din respectiva categorie sînt multiple, iar lipsa comunicării și afecțiunii părintești nu poate fi compensată cu nimic.

Rezultatele unor studii realizate în R. Moldova și în România cu privire la această categorie de copii arată că ei sînt lăsați în grija bunicii, a rudelor și chiar a fraților sau surorilor mai mari. Casele de copii sînt, de asemenea, o opțiune pentru părinții care nu pot conta pe ajutorul celor apropiați. În marea parte a cazurilor, părintele plecat este mama, iar acest lucru poate marca profund copilul, el fiind lipsit de dragostea și îndrumarea maternă anume în perioada creșterii și formării ca personalitate.

Studiul relevă că plecarea părinților este cel mai frecvent întîlnit în familiile ai căror copii au vîrste cuprinse între 13 și 17 ani [20], vîrstă la care, din punctul de vedere al aspectului infrațional și convențional, aceste persoane necesită un sprijin și un control mai intensiv din partea părinților. Durata șederii în străinătate a părinților plecați constituie, în medie, de la 1 la 3 ani. În cazul Moldovei, am putea presupune o ședere mai lungă, părinții aflați în statele Uniunii Europene așteptînd să-și legalizeze șederea. Studiul indică că, în cazul în care sînt plecați ambii părinți, timpul petrecut în străinătate crește, iar cu cît durata de ședere

este mai mare, cu atât mai profunde sînt efectele. Cel mai utilizat mod de comunicare între părinți și copii este cel telefonic, frecvența convorbirilor fiind săptămînală. Cu toate acestea, dragostea părintească și comunicarea cu cei dragi le lipsește cel mai mult copiilor.

Cele mai negative sînt consecințele migrației nereglementate. În acest caz, cetățeanul se deplasează cu orice tip de viză, numai nu cu cea de muncă. Pleacă inițial cu intenția de a lucra, însă, intrînd pe teritoriul țării cu un alt statut decît cel al migrantului de muncă, are acces doar la țara de destinație, excluzînd accesul pe piața de muncă a acesteia, ratînd, practic, posibilitatea încheierii unui contract de muncă. Caracterul nereglementat al muncii este caracterizat, în primul rînd, de faptul că cetățeanul pleacă pentru o perioadă nedeterminată și se află în imposibilitatea de a părăsi țara de destinație din proprie inițiativă, deoarece se allege cu așa-numitul ”deport” în pașaport, adică interdicția de a mai intra pe teritoriul acestei țări pe o perioadă foarte îndelungată, motiv pentru care cetățeanul acceptă să lucreze în străinătate în condiții uneori inumane și indecente [23].

Drept consecință, copiii sînt abandonați, de regulă, la vîrsta cînd participarea părintelui în educarea lor este extrem de importantă și necesară, cînd se dezvoltă ca personalitate și își formează un sistem de valori, cînd trebuie să ia o decizie privind lumea în care dorește să trăiască. Aceasta este perioada cînd copilul trebuie să-și dea seama cum ar putea influența personal această lume. Modelul părinților care l-au părăsit numai datorită banilor creează o opțiune absolut greșită pentru universul în

care copilul crește și asimilează sistemul de valori [23].

În multe cazuri, tragediile adevărate înregistrate la nivel de familie sînt condiționate de comunicarea perturbată dintre părinți și copil. Pentru a-și putea scuza, într-un fel, lipsa din viața copilului, părinții completează acest gol al comunicării prin lucruri absolut inutile: haine și telefoane scumpe, bani de buzunar prea mulți. Încercînd să-și justifice absența, ei distorsionează educația copilului: acesta înțelege că poate obține multe fără a depune vreun efort, că este cineva care le asigură pe toate. Este o tratare greșită, o falsă iluzie că banul poate îndreptăți lipsa de comunicare.

Cel mai greu de estimat este sistemul de valori în care au fost și sînt crescuți copiii migranților și opțiunea acestora pentru viitorul lor. Ei n-au avut imaginea mamei care vine de la muncă obosită și care are nevoie de liniște, de grijă și de participarea copilului. Generația în creștere riscă să devină una care știe doar să consume. E un mare semn de întrebare: ce sistem de valori vor perpetua acești copii, ce cale vor lua? Este puțin probabil să accepte ideea că în viață poți obține ceva doar dacă muncești mult, iar munca nu înseamnă neapărat numai un efort fizic, așa cum au depus și continuă să depună majoritatea părinților în străinătate [23].

Este alarmant faptul că, pe an ce trece, remarcăm degradarea celor ce se înscriu la facultate; abilități intelectuale mult mai scăzute; lipsa de interes, de motivație și dorință; capacitatea redusă de participare socială, neputința de a-și contura un viitor. Este o consecință a neexistenței în preajmă

a modelelor adulților (părinților), pierdute undeva în străinătate, pe care nu le-au avut lîngă ei, pe care nu le-au simțit zi cu zi [23].

Educația viitoarei generații a societății înseamnă participare și supraveghere zilnică, monitorizare consecventă a copilului – cît de mult a progresat ori a regresat, ce abilități posedă, ce aptitudini îi dezvoltăm și ce fel de dorințe nesăbuite descurajăm. Și dacă nu e nimeni care să-l ajute să pășească pe drumul corect, să se orienteze în propria carieră, pornind de la aptitudinile sale, atunci el se trezește într-o mișcare haotică a unor aspirații, lucruri la modă spre care tind pentru că tind toți. În grupurile-țintă, ai căror reprezentanți sînt adolescenți cu un grad sporit de risc, însumînd prostituția, folosirea drogurilor, delincvența juvenilă, un procent extrem de mare îl alcătuiesc copiii ai căror părinți sînt plecați, unul sau ambii [23].

Cele menționate, în viziunea noastră, mărturisesc despre situația extrem de alarmantă în ceea ce privește rolul familiei și educația copiilor.

Concomitent constatăm și faptul că în procesul de educare a viitoarei generații a societății, în procesul de socializare și resocializare a copiilor și a adolescenților sa redus esențial rolul nu doar al familiei, determinat de sărăcie și migrație, ci și al școlilor.

În ultimii 10 ani, numărul copiilor școlarizați a scăzut aproape în jumătate. Datele oficiale, prezentate de Biroul Național de Statistică (BNS), atestă o scădere dramatică a numărului copiilor școlarizați de circa 37% în ultimii 10 ani. Astfel, dacă în 2002 numărul total al elevilor din învățămîntul primar și cel secundar general

constitua peste 600 de mii de persoane, astăzi această cifră este de doar 380 de mii de persoane [24].

Timp de un deceniu numărul copiilor de vîrstă școlară s-a redus cu 263 de mii de persoane. Numărul copiilor școlarizați continuă să scadă de la an la an, datele oficiale arătînd că, în anul școlar 2011-2012, numărul elevilor înmatriculați într-o instituție de învățămînt preuniversitar s-a redus cu 3,8% față de perioada 2010-2011 [24].

Statistica arată că reducerea numărului de elevi școlarizați este determinată, în special, de scăderea populației de vîrstă școlară, care, în ultimii 10 ani, s-a micșorat cu 32,5%. Astfel, dacă acum 10 ani numărul total al copiilor cu vîrstă între 7 și 18 ani (inclusiv cei care nu frecventau o instituție de învățămînt) era de aproape 800 de mii de persoane, în 2011 numărul copiilor de vîrstă școlară se ridică la doar 537 de mii de persoane [24].

Din totalul elevilor încadrați în învățămîntul primar și cel secundar general, 139,8 mii (36,8%) reprezintă învățămîntul primar și clasele pregătitoare din școli, 181,9 mii (47,8%) – elevi din învățămîntul gimnazial și 58,5 mii (15,4%) - elevi care au urmat cursurile de studii liceale. În ultimii 5 ani, se constată o reducere a contingentului de elevi în clasele primare și pregătitoare cu 14,2 mii de elevi (9,2%), în clasele gimnaziale – cu 57,6 mii (24%) și în clasele X-XII – cu 8,9 mii de elevi (13,2%) [24].

În vara anului 2011, Guvernul Republicii Moldova a aprobat și a publicat oficial un **plan care prevedea închiderea (optimizarea-doc.) a 1044 de clase și a 378 de școli** (dintr-un total care constitua 1500 de unități) **pînă în anul 2013.**

Potrivit datelor pe care le-a prezentat atunci Ministerul Educației, în Republica Moldova, din cele 1500 de instituții de învățămînt de toate treptele, care activau pe teritoriul țării, 1033 de școli erau frecventate de un efectiv de elevi mai mic de 300 de persoane și doar a treia parte dintre licee dispuneau de numărul necesar de școlari. Guvernării și-au mai justificat intenția prin faptul că, optimizînd numărul instituțiilor de învățămînt, Statul ar economisi circa 230 de milioane de lei. Proiectul prevede ca elevii din școlile care urmau să fie lichidate să fie transferați în instituțiile de învățămînt de circumscripție, care se află la o distanță de cel mult 15 kilometri de localitatea lor.

În urma optimizării rețelei instituțiilor de învățămînt primar și secundar general, începînd cu toamna anului 2011, numărul instituțiilor de învățămînt pentru anul de studii 2011-2012 s-a micșorat cu 27 de unități, comparativ cu anul de studii precedent, fiind redus, în special, numărul școlilor medii de cultură generală [24]. În viziunea noastră, *ar fi prezentat un interes deosebit tehnologia elaborării acestui proiect, mecanismul calculării sumei "economisite". A studiat oare cineva dezavantajele acestui proiect și corelația urmărilor dezavantajoase cu suma economisită?*

Este absolut clar faptul că procesul școlarizării este condiționat de dezvoltarea demografică a țării. În opinia unor cercetători din domeniul sociologiei, Republica Moldova riscă să devină o țară fără cetățeni. Potrivit unui studiu al Organizațiilor Națiunilor Unite, Republica Moldova se confruntă cu un ritm extrem de mare de îm-

bătrînire a populației, astfel încît, pînă în anul 2050, fiecare al treilea cetățean din țara noastră va fi pensionar. Asta pentru că ponderea populației cu vîrstă de peste 65 de ani depășește pragul de 12%, considerat pragul "îmbătrînirii demografice", ajungînd deja la 14%. Studiul mai arată că populația Republicii Moldova se va micșora cu un milion de persoane.

Experții consideră că această problemă ar putea fi depășită doar în cazul în care Statul ar crea condiții favorabile de trai și va stimula familiile tinere să nască cît mai mulți copii [24].

Datele prezentate de experții ONU corespund cu cele ale unui studiu național, Cartea Verde a Populației [6], care semnalează faptul că problemele demografice sînt legate de statutul social și cel economic ale țării. Acest studiu confirmă ipoteza că populația Republicii Moldova se va micșora cu aproximativ un milion de persoane.

Acestea sînt numai unele argumente privind starea reală a dezvoltării societății noastre. Considerăm că ele sînt suficiente pentru a trage concluzia că în țară s-a produs o înrăutățire considerabilă nu numai a indicatorilor economici, ci și a tuturor indicatorilor privind nivelul de trai și condițiile de viață ale populației, nivelul de educație a tinerii generații. Subcultura stratului defavorizat al societății, în care decurge procesul de socializare a copiilor și adolescenților, devine mai dominantă decît subcultura stratului favorizat.

În baza analizei rezultatelor investigațiilor nominalizate, constatăm încă o dată faptul că aceste realități ale izvoarelor materiale ale dreptului au fost neglijate de către legislator la adoptarea Codu-

lui contravențional al Republicii Moldova.

Ca urmare a analizei sociologice a procesului de dezvoltare a individului, a procesului de socializare, a delincvenței juvenile, putem concluziona că la stabilirea ”capacității de exercițiu”, a vârstei individului ca una dintre condițiile de bază de a deveni subiect pasiv al răspunderii contravenționale, trebuie luată în calcul nu doar vârsta cronologică a individului, ci și ansamblul schimbărilor de natură fizică, psihică și socială determinate de ciclul vieții umane, subcultura stratului social de apartenență a individului, care determină procesul de socializare al lui din cadrul familiei, școlii și grupului de prieteni.

Decizia legiuitorului trebuie să se bazeze și pe rezultatele cercetărilor din domeniul psihologiei, pedagogiei etc., care confirmă faptul că odată cu atingerea vârstei de 12-13 ani minorul este în stare să-și aprecieze conștient comportamentul său, să prevadă consecințele lui și să aleagă varianta care-i convine mai mult, care corespunde intereselor sale [12, p. 45-46].

Considerăm necesară modificarea neîntârziată a art. 16 din Codul contravențional al RM, stabilind vârsta răspunderii contravenționale de 16 ani, iar pentru comiterea unor contravenții cu un grad de pericol social mai sporit, din cele ce atentează la sănătatea populației, sănătatea persoanei, ordinea publică, ordinea stabilită de administrare, la justiție – de 14 ani.

Referințe bibliografice

1. Banciu D. *Sociologie juridică*. București: HYPERION XXI, 1995.
2. Dragomirescu V.-T. *Psihologia comportamentului deviant*. București, 1976.
3. Guțuleac V., Comarnițaia E. *Codul contravențional al Republicii Moldova* (analiză juridică). Revista Națională de Drept, nr. 3(102), 2009, p. 23-29.
4. Heiwitt John P. *Social Stratification and Deviant Behavior*. New-York: Random House, 1970.
5. Isac O. *Sociologia devianței*. Ch.: Ș. n. (F. E-P. Tipografia Centrală), 2004.
6. Matei C., Paladi Gh. ș.a. *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova*./Comisia Naț. pentru Populație și Dezvoltare. Ch.: Statistica, 2009.
7. Orville G. Brim Jr., Stanton Wheeler. *Socialization after Childhood*. Two Essays. New-York, London, Sydney: John Wiley & Sons inc., 1966.
8. Parsons Talcott. *Society and Personality*. New-York: The Free Press of Glencoe, 1964.
9. Poenaru Iu. *Regimul juridic al contravențiilor*. București: Lumina Lex, 2002.
10. Rădulescu S. *Sociologia problemelor sociale ale vîrstelor*. București: Lumina Lex, 2001
11. Rădulescu S., Banciu D. *Sociologia crimei și criminalității*. București: Lumina Lex, 1996.
12. Rotari Oxana. *Delincvența juvenilă: probleme actuale și căi de soluționare*. Monografie. Ch.: ULIM, 2010.
13. Гуцуляк В. И., Комарницкая Е. *Юридический анализ Книги первой «Кодекса Республики Молдова о правонарушениях»*. Журнал «Закон и жизнь», апрель, 2009.
14. Гуцуляк В. И., Чебан В., Комарницкая Е. *Делинквентное поведение как предмет исследования науки административно-деликтного права*. Журнал «Закон и жизнь», март, 2010, стр. 4-12.
15. Гуцуляк В. И., Комарницкая Е. *Закон об административных правонарушениях – основа организации борьбы с делинквентностью*. În: Conferința internațională științifico-practică din 21 mai 2009 ”Statul moldovenesc la 650 ani: prioritățile administrației publice – consolidare, dezvoltare, prosperare”. Ch.: Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele RM, 2009, p. 72-85.
16. Искрин В.И. *Новая психология*. Санкт-Петербург: БСК, 1998.
17. http://nsali.ulim.md/?page_id=58 (vizitat la 11.01.2012, ora 19.50).
18. www.dejure.md (vizitat la 10.01.2012, ora 14.38).
19. www.moldova-uk.com/forum/comments.php?DiscussionID=1116 (vizitat la 10.01.2012, ora 14.35)
20. http://www.prodidactica.md/viitor/viitor_rom/sugestii_2.htm (vizitat la 11.01.2012, ora 21.47).
21. http://www.prodidactica.md/viitor/viitor_rom/sos1.htm (vizitat la 11.01.2012, ora 21.19).
22. www.unfpa.md/images/stories/pdf/populatiedezvoltare%20nr2%20web.pdf(vizitat la 11.01.2012, ora 20.45).
23. http://www.prodidactica.md/viitor/viitor_rom/experiente_15.htm (vizitat la 11.01.2012, ora 21.26).
24. <http://www.flux.md/articole/127001>. Cotidian Național nr. 201147 din 23.12.2011 (vizitat la 12.01.2012, ora 21.17).